

Fiche 1

Waarom werk je best al van in de kleuterklas aan de basis van geschreven taal?

Onderwijsniveau: kleuter lager secundair

Componenten van leesvaardigheid:

Voorbereidende leesvaardigheden: geletterdheid mondelinge taalvaardigheid

Technisch lezen : vlot lezen vloeiend lezen

Begrijpend lezen

Algemene leesvaardigheid

Leesmotivatie

Wat vertelt onderzoek?

Inzetten op de zogenaamde codegerelateerde vaardigheden die de basis vormen voor schriftelijke taal is al van in de kleuterklas enorm belangrijk. Jonge kinderen hebben namelijk een grotere kans om later vlotte lezers te worden als je vroeg en expliciet aandacht schenkt aan het stimuleren van fonologisch bewustzijn en het kennismaken met klanken en letters. Met name actieve letterkennis versterken en tegelijkertijd inzetten op fonemisch bewustzijn zorgt voor een goede leesstart.

Voor een goed begrip: wanneer kinderen begrijpen dat woorden niet alleen een betekenis, maar ook een vorm hebben, is hun **taalbewustzijn** in volle groei. Ze kunnen dan bijvoorbeeld vergelijken welk woord langer is, een zin aanvullen of aangeven uit hoeveel woorden een zin bestaat. Doordat kinderen in een rijke geletterde omgeving vertoeven en inzicht krijgen in de relatie tussen letters en klanken ontwikkelen ze dit bewustzijn verder. Kinderen komen tot het besef dat woorden een diepere laag hebben en op hun beurt bestaan uit klankgroepen en losse klanken.

Klankbewustzijn of '**fonologisch bewustzijn**' verwijst naar het inzicht in de klankstructuur van taal, bijvoorbeeld kunnen rijmen of woorden kunnen verdelen in klankgroepen en los van betekenis kunnen manipuleren. '**Fonemisch bewustzijn**' is een gevorderde fase van het fonologisch bewustzijn: het besef dat woorden uit 'fonemen' of losse klanken zijn opgebouwd. Kinderen ontdekken immers niet vanzelf dat woorden bestaan uit afzonderlijke klanken. En precies deze vaardigheid blijkt belangrijk voor een goede leesstart. Een

hoger fonemisch bewustzijn bij jonge kinderen bereik je bijvoorbeeld door stapsgewijs toe te werken naar auditieve analyse (bijvoorbeeld: "Welke klanken hoor je in 'steen'?") en foneemdeletie of het wegnemen van klanken (bijvoorbeeld: "Hoe klinkt 'steen' zonder 's'? Dan is het niet meer 'steen', maar ...?"). Fonemisch bewustzijn stimuleer je best tegelijkertijd met aandacht voor letters omdat fonemen in feite abstracte taalkundige eenheden zijn. Ze komen niet in losse pakketjes. In een woord gaan alle klanken over in elkaar als één geheel. Fonemen staan in relatie tot 'grafemen' of lettertekens en dus bieden letters houvast.

Het is in elk geval een goed idee om kinderen al vroeg met klanken en letters kennis te laten maken, bij voorkeur door hen heel expliciet uit te leggen en te tonen hoe ze letters kunnen verklanken (" [z] klinkt als zzz"). Die expliciete klanknamen laat je daarna natuurlijk speels uitspreken en inoefenen. De totale tijd die je aan instructie van klanken en letters besteedt, blijkt belangrijk voor de kennis van letters. Hoe meer instructietijd, hoe sterker het effect. Bovendien combineer je die instructie het best met een focus op een of meer andere voorbereidende codegerelateerde vaardigheden.

In tegenstelling tot het idee van leesvoorwaarden die men vroeger vooropstelde, klopt het niet dat je fonemisch bewustzijn volledig verworven moet zijn om te kunnen starten met inzicht geven in de relatie tussen grafemen en fonemen. Een *phonics*-aanpak die expliciet aandacht schenkt aan de relatie tussen grafemen en fonemen is in elk geval cruciaal voordat je bij de oudste kleuters inzet op spelling. De kleu-

ters moeten eerst stapsgewijs inzicht krijgen in de relatie tussen grafemen en fonemen, en pas daarna kan je hun leren om bijvoorbeeld specifieke woorden te spellen, spelenderwijs strategieën te gebruiken om niet gekende woorden te spellen of woorden systematisch te bestuderen.

Zo krijgen kinderen ‘vat’ op het spellingsysteem van een taal. Die aanpak heeft ook een positief effect op het fonemisch bewustzijn van kleuters. *(Lees ook fiche 3 ‘Waarom zijn programma’s die werken volgens het alfabetische principe (phonics programs) een goede basis voor vlot lezen?’).*

Welke praktijktips horen bij dit antwoord?

- Bied expliciet en doordacht materialen en kansen aan om het fonemisch bewustzijn en de koppeling tussen klanken en letters op een speelse manier te stimuleren.
  - Geef instructie in letterkennis en fonemisch bewustzijn op een directe, expliciete manier:
    - » stap voor stap,
    - » via *modelling* (via voorbeeldgedrag tonen hoe jij het aanpakt),
    - » via *scaffolding* (door te ondersteunen waar nodig),
    - » via vele oefenkansen om letters in al hun facetten te leren kennen en te gebruiken,
    - » en voorzie bij die oefeningen veel (proces)feedback die kinderen bijstuurt als dat nodig is.
- De oefenkansen rond actieve letterkennis en fonemisch bewustzijn:
  - » start je in een betekenisvolle context,
  - » laat je plaatsvinden in een rijke, geletterde klasomgeving met veel letters en geschreven teksten,
  - » laten kinderen ook experimenteren met ‘schrijven’ *(Lees ook fiche 10 ‘Kan schrijven je leerlingen helpen om betere lezers te worden?’)*,
  - » prikkelen het klankbewustzijn van jonge kinderen,
  - » combineer je met een aanbod van letters,
  - » laten kinderen klanken bewust uitspreken,
  - » schenken ook aandacht aan de vorm van de letter en tweetekenklanken.
- Start vroeg met dit aanbod, zeker vanaf de tweede kleuterklas.

Wil je meer weten over dit onderwerp, neem dan hier een kijkje:

- [Fonemisch bewustzijn: fundament voor het leren lezen | Onderwijskennis](#)
- [Valpreventie voor risicolezers: het risico op leesproblemen zien en opvangen | Thomas More](#)

Wil je meer weten over het onderliggende onderzoek, kijk dan zeker naar deze studies:

- Goodwin, A. P., & Ahn, S. (2013). A meta-analysis of morphological interventions in English: Effects on literacy outcomes for school-age children. *Scientific Studies of reading*, 17(4), 257-285.
- Piasta, S. B., & Wagner, R. K. (2010). Developing early literacy skills: A meta-analysis of alphabet learning and instruction. *Reading research quarterly*, 45(1), 8-38.
- Silverman, R. D., Johnson, E., Keane, K., & Khanna, S. (2020). Beyond decoding: A meta-analysis of the effects of language comprehension interventions on K-5 students' language and literacy outcomes. *Reading Research Quarterly*, 55, S207-S233.